

Nr 48.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag åt docenten vid universitetet i Lund G. R. Raquette; given Stockholms slott den 22 januari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Sam. Stadener.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 januari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMBIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Härefter anförde departementschefen, statsrådet Stadener:

Jag anhåller att under förevarande punkt få anmäla frågan om anslag åt docenten vid Lunds universitet G. R. Raquette. I detta hänseende vill jag då till en början erinra om följande.

I en inom andra kammaren vid 1931 års riksdag väckt motion, nr 177, hemställdes, att riksdagen måtte besluta om beviljande å allmänna indragningsstaten av nödigt anslag för upprättande av en personlig lärarbefattning i turkisk språkvetenskap eller turkologi vid Lunds universitet för docenten Gustaf Richard Raquette.

Till stöd för detta förslag anfördes i motionen följande:

Studiet och kännedomen av de turkiska språken har under de närmast förflutna decennierna blivit allt nödvändigare för de västerländska folken.

Anslag åt docenten vid universitetet i Lund G. R. Raquette.

Turkiet har efter sin energiskt genomförda självständighetskamp och efter sin lika energiskt bedrivna frigörelsekamp från österländska fördomar och österländsk avskildhet blivit en faktor av betydelse i det europeiska ekonomiska livet i dess helhet. Det är icke längre blott enskilda stormakter, som på grund av sitt politiska inflytande kunna räkna med att träda i ekonomisk förbindelse med detta de rika möjligheternas land; porten har också öppnats för mindre nationer, och icke minst för dem. Till dessa nationer hör också Sverige. Svensk företagsamhet har också redan i avsevärd utsträckning börjat ägna sig åt den turkiska marknaden. Handelsförbindelser ha knutits och svenska ingenjörer ha börjat ett pionjärbete i Mindre Asien. För att detta arbete skall byggas på en solid grundval fordras emellertid att våra landsmän skulle kunna ha möjlighet att redan i hemlandet inhämta kännedom om det turkiska språket och om den miljö, i vilken de komma att verka.

Men även andra praktiska, om än icke ekonomiska, bevekelsegrunder tala för åtgärder i sådant syfte. Arkiven i Konstantinopel ha nu öppnats för europeisk forskning. Där ligga de turkiska urkunder, som behandla t. ex. Karl XII:s vistelse i Ukraina och i Turkiet, ännu så gott som obearbetade. Motsvarande material på turkiska i såväl svenska som ryska arkiv har likaledes av brist på i turkiska hemmastadda svenska historiker i stort sett fått ligga obegagnat. Den stora samling av ännu otolkade turkiska urkunder från Gustav III:s dagar i vårt riksarkiv vittnar på samma sätt om vad saknaden av inhemska undervisning i turkiska betytt för vår historiska forskning. Det vore icke en dag för tidigt, om nu den svenska ungdomen bereddes tillfälle att taga upp uppgifter, som på grund av den bristande möjligheten att förvärva nödiga språkkunskaper alltför länge fått vänta på bearbetning och lösning.

Rent vetenskapligt sett har behovet av personer, vilka kunna ägna sig åt turkspråkens studium, blivit trängande som aldrig tillförne. Turkiska språk talas över ett väldigt område, som sträcker sig från det europeiska Bosnien i väster ända till Stilla havet vid Asiens östra kust. Av de olika dialekter, som av naturliga skäl utbildat sig på detta stora område, spela, rent vetenskapligt sett, för ögonblicket de östturkiska dialekterna den största rollen. De senaste årtiondenas överraskande och märkliga upptäckt av ett gammalt mäktigt kulturcentrum i mitten av Asien, i det kinesiska Turkestan (särskilt i Turfan), har verkat livande och befruktande på de turkologiska studierna icke mindre än på de indoeuropeiska. I Turkestan möttes strömmingar från den europeiska västern och den indiska södern med den turkiska och kinesiska kulturen, och här, omkring Taklamakanöknen, uppkom under århundradena närmast efter Kristi födelse ett kulturcentrum, som endast kan jämföras med det som tidigare uppstod och blomstrade kring Medelhavets kuster. Det är den turkologiska vetenskapens angelägnaste uppgift just nu att tolka de skriftverk, som från denna tid kommit till oss, och att söka upptäcka och utsöndra den roll, som turkfolken spelat i den samverkan, som inom sagda område uppkom mellan olika folk och religioner. Till stöd för detta påstående vilja vi här anföra ett uttalande av den framstående turkspråkkännaren, professorn vid Berlins universitet W. Bang Kaup, i ett oss tillställt utlåtande: »Nödvändigheten av professorer i turkiska blir allt kännbarare. Sedan Turfan-fyndet blivit bekanta, har det visat sig, att turkspråken, alldeles fränsett deras betydelse för den jämförande altaiska språkvetenskapen, måste studeras även av det skäl, att på dessa språk före-

ligga utomordentligt viktiga religiösa verk, som gått förlorade på andra språk; jag tänker särskilt på buddistiska och manekeiska skrifter.»

I Tyskland och Ryssland har man vidtagit åtgärder för att inom landet kunna bearbeta det material, som av landets forskare hembragts från fyndområdena i Asien. För Sverige torde det vara av största vikt att vara beredd på att kunna motsvara de fordringar, som i detta avseende kunna ställas på landets egna söner. Sven Hedins resor och forskningar röra sig nämligen till allra största delen på just de fyndområden, som det här gäller. Det vore att beklaga, om icke det omfattande material, som han kan väntas hemföra och för vars tolkning och bearbetning han nödvändigtvis behöver turkologiska experter, skulle kunna behandlas inom Sverige.

I betraktande av vad som här anförts torde det vara ställt utom allt tvivel, att undervisning vid ett svenskt universitet i turkologi är ett tränande behov ur ekonomisk, praktisk och vetenskaplig synpunkt.

Sedan några år tillbaka har också dylik undervisning bedrivits vid Lunds universitet tack vare det förhållandet att vi i Sverige äga en man, som i eminent grad är skickad för en uppgift av det slag, varom här är fråga. Men fara föreligger för att inom kort denna undervisning kommer att upphöra, därest icke särskilda åtgärder vidtagas för att densamma alltjämt skall kunna uppehållas.

På grund av en enhällig framställning från filosofiska fakultetens humanistiska sektion vid universitetet i Lund av den 11 mars 1924 meddelade kanslern för rikets universitet efter hörande av konsistorierna i Lund och Uppsala docentförordnande i ämnet turkisk språkvetenskap vid universitetet i Lund åt dåvarande missionären Gustaf Richard Raquette. Då det nya ämnet omfattades med intresse och den ena ansökningen efter den andra ingick till Kungl. Maj:t om tillstånd att medtaga ämnet i filosofisk ämbetsexamen och kandidatexamen och senare även i licentiatexamen, förordnades docenten Raquette den 16 oktober 1925 att vara examinator i turkisk språkvetenskap vid universitetet i Lund. Raquette har tilldelats docentstipendium. Med oktober månads utgång 1931 har den tid förflutit, under vilken Raquette får uppbära docentstipendium.

Efter den 1 november 1931 upphör sålunda möjligheten för det sydsvenska universitetet att tillgodogöra sig denna utmärkta kraft för universitetsundervisningen. Raquette torde nämligen icke vara i stånd att utan ekonomiskt vederlag ägna sig åt vetenskapligt arbete. Den omständigheten, att all undervisning i turkiska vid rikets universitet måste nedläggas, för den händelse icke särskilda åtgärder vidtagas och faran av att Raquette skulle bli tvungen att lämna det framgångsrika vetenskapliga arbete, som han bedrivit, är anledningen till denna vår framställning. Det synes oss nödvändigt, att Raquettes kraft bevaras åt forskningen och åt den svenska universitetsundervisningen genom inrättande av en personlig lärarbefattning för honom, och att på så sätt möjlighet beredes för fortsatt uppehållande av den, såsom vi ovan visat, så betydelsefulla undervisningen i turkologien.

Om Raquettes kvalifikationer för att bekläda en sådan plats torde icke föreligga något tvivel. Han är bevandrad i den i det nuvarande Turkiet talade osman-turkiskan. Hans speciella gebit är emellertid östturkiskan. Han torde utan något som helst tvivel vara den förnämste kännaren av de nu levande östturkiska dialekterna. Hans 21-åriga vistelse i Turkestan har i detta fall givit honom ett övertag över alla andra. Detta förhållande har så mycket mera beaktansvärt, då, såsom vi ovan visat, det just är de öst-

turkiska dialekterna, som nu stå i centrum inom den turkologiska forskningen.

Med kännedom härom och med bekantskap med docenten Raquettes vetenskapliga gärning under hans nu nära 7-åriga tjänstgöring vid Lunds universitet, där han lyckats samla en grupp av unga och intresserade vetenskapsidkare omkring sig och sin betydelsefulla forskning — av vilka lärjungar två för närvarande arbeta på sin licentiatexamen i ämnet — framstår han som omistlig för den svenska forskningens utveckling på detta ämnesområde.

Redan då Raquette år 1923 sökte docenturen i turkisk språkvetenskap vid Lunds universitet yttrade professor Bang Kaup, medlem av preussiska vetenskapsakademien, såsom svar på en förfrågan rörande Raquettes kvalifikationer följande: »Jag tillåter mig att på det varmaste rekommendera den högtförtjännte missionären Gustaf Raquette. På hans förtjänster om turkologien — han har i tyska och finska tidskrifter publicerat förträffliga ting — skall jag icke spilla några ord, då han tvevelsutan är en av de bästa kännarna av östturkiskan. Däremot skulle jag vilja framhålla den stora betydelse, som just östturkiskan äger, å ena sidan för turkspråkens jämförande grammatik såsom ättlingen till uiguriskan, å andra, och alldeles speciellt därför, att i den ligger nyckeln till Turfan-fynden och därmed till hela den rika litteratur, som kastar ett så oanat ljus över manikeismens och buddismens historia. Här skulle Raquette själv kunna uträtta förträffliga ting och också tillföra denna unga vetenskap de unga krafter som den så väl behöver.»

I ett nytt utlåtande, som professor Bang Kaup nu på vår önskan avgivit, yttrar han bland annat följande: »Av utgivandet och tolkningen (av Turfan-fynden) ha alla folk samma intresse, och edert kära Sverige skulle i detta fall så mycket mindre stå tillbaka, som en av edra landsmän är en alldeles förträfflig kännare av de centralasiatiska turkdialekterna, en man som andra länder avundas eder: docent G. Raquette. Han känner land och folk som ingen annan, han har skrivit förträffliga ting därom; han har också från sina resor hemfört mycket värdefullt språkligt och folkloristiskt material, som ännu är outgivet och på vilket vi alla med spänning vänta, bl. a. därför, att det kan göra den jämförande sagoforskningen stora tjänster. Det vore alltså utomordentligt önskvärt, om en turkologisk professur kunde inrättas för docent Raquettes räkning, som kunde tillåta honom att i lugn och ro bearbeta och utgiva sina skatter och sörja därför, att unga män utbildas till att deltaga i vårt arbete och befordra det.»

Vi tro oss med tillförsikt kunna vädja till svenska riksdagens insikt om nödvändigheten att undvika slöseri med våra kulturella värden lika väl som med de materiella. Det måste betraktas som en angelägenhet av största vikt, att en man med docenten Raquettes kapacitet icke i förtid dömes till vetenskaplig överksamhet utan beredes möjlighet att fullfölja en i sin bästa utveckling stående forskargärning, som har en så vidsträckt betydelse för vårt kulturella liv.

Vid motionen voro fogade dels meritförteckning för docenten Raquette, dels ock åtskilliga intyg av utländska vetenskapsmän rörande Raquettes kompetens och vetenskapliga forskningar. Beträffande innehållet i dessa tillåter jag mig hänvisa till vissa vid nämnda motion i tryck fogade bilagor.

Sammansatta stats- och bankoutskottet anförde i utlåtande i anledning av sagda motion:

De skäl, som av motionärerna anförts för att möjlighet måtte beredas docenten Raquette att jämväl i fortsättningen bedriva sin forskar- och lärargärning vid universitetet i Lund, hava visserligen syntts utskottet beaktansvärda. Men utskottet har icke ansett sig kunna förorda, att riksdagen skulle på grundvalen av ett motionsvis framställt förslag fatta beslut om upprättandet av en personlig lärarbefattning för docenten Raquette. Utskottet är av den uppfattningen, att förslag i ett ämne av förevarande art bör föreläggas riksdagen av Kungl. Maj:t.

Utskottet slutade med att hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och denna utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Förslag föreligger nu från universitetet i Lund i enahanda syfte som den vid 1931 års riksdag väckta motionen.

I en till filosofiska fakultetens vid universitetet i Lund humanistiska sektion ställd skrivelse anhöllo professorerna vid universitetet S. Agrell och L. Weibull under hänvisning till de vid ovanberörda motion fogade bilagorna rörande Raquettes meriter, att sektionen ville hos Kungl. Maj:t göra framställning om avlåtande till riksdagen av proposition om beviljande å allmänna indragningsstaten av nödigt anslag för upprättande av en personlig lärarbefattning i turkologi vid universitetet för Raquette.

Efter en erinran om innehållet i ovanberörda motion och om vad i frågan förekom vid 1931 års riksdag förklarade sig Agrell och Weibull helt instämma i den i sagda motion anförda motiveringen. De sade sig anse det ur vetenskaplig synpunkt, såväl ur rent språklig som historisk, av största vikt, att undervisningen i turkologi fortfarande kunde upprätthållas vid universitetet, varjämte de framhöllo, att det icke torde föreligga något tvivel om att Raquette såsom den förnämste kännaren av de nu levande östturkiska dialekterna ägde de kvalifikationer, som erfordrades för att vid universitetet alltjämt företräda denna av honom under sju läsår med så stor förtjänst redan uppehållna undervisning.

Professor Weibull överlämnade härjämte till sektionen en skrivelse från professorn vid Köpenhamns universitet I. Östrup rörande Raquettes vetenskapliga kompetens. Beträffande innehållet i denna skrivelse hänvisar jag till handlingarna i ärendet.

Sektionen beslöt ingå med framställning om upprättande av en personlig lärarbefattning i turkologi vid universitetet för Raquette. Fem av sektionens nio ledamöter åberopade därvid av professorn C. A. Moberg anförd motivering av följande lydelse:

Utan att kunna göra den av förslagsställarna eller av riksdagsmotionen förebragta motiveringen helt till min egen vill jag dock för min del tillstyrka förslaget. Det har varit lyckligt och till gagn för vetenskapen, att den humanistiska sektionen varit i tillfälle att så länge med ett docentstipendium stödja docenten Raquettes vetenskapliga verksamhet vid universitetet. När detta nu på grund av gällande bestämmelser icke längre kan ske, åtminstone icke med samma säkerhet som hittills, är det efter min mening riktigt, att någon annan anordning träffas, varigenom Raquette sättes i tillfälle att alltjämt fortsätta denna vetenskapliga verksamhet, till

vilken jag också räknar hans synnerligen förtjänstfulla lärarverksamhet. Och då gällande författningar icke lämna universitetet självt någon utväg att säkerställa detta önskemål, synes det mig vara sektionens plikt att genom ett petitum bringa förhållandet till Kungl. Maj:ts kännedom och åt dess initiativ överlämna ett tillfredsställande ordnande av denna angelägenhet. Raquette är en så framstående kännare av östturkiska, att det vore oförsvarligt att icke så långt sig göra låter tillvarataga den vetenskapliga tillgång han representerar och understödja hans vetenskapliga arbete.

Om jag likväl icke kan helt ansluta mig till den motivering för förslaget, som framlagts dels av förslagsställarna inom sektionen, dels i den deras förslag bilagda riksdagsmotionen, så är det därför, att jag, såsom av ovanstående torde framgå, anser, att förslaget måste motiveras enbart med Raquettes vetenskapliga förmåga och nödvändigheten att tillvarataga denna. Om man samtidigt vill motivera förslaget också med önskvärdheten, att turkisk språkforskning i och för sig upptages vid universitetet såsom forsknings- och läroämne, så är jag visserligen den förste att erkänna, att det vore önskligt, att så kunde ske. Men därvid måste jag dock göra den reservationen, att för universitetet som sådant många andra, trots upprepade framställningar av statsmakterna ännu icke beaktade önskemål äro viktigare än detta. Universitetet har genomgått en lång period av starkt upptågande, särskilt med avseende på lärjungantal, vilket å sin sida ställer ökade krav på lokaler, lärarkrafter och anslag för löpande utgifter. Samtidigt har universitetet under hänvisning till rådande statsfinansiella förhållanden varit underkastat en mycket sträng ransonering i fråga om anslag för åtskilliga av dessa ändamål. Universitetets ekonomiska ställning har tillfogats allvarlig skada, och i vetenskapligt avseende har universitetet nödgats så gott som helt bortse från tanken på även ganska trängande behov av utvidgningar av dess forsknings- och undervisningsområde. Dess petita ha så gott som uteslutande inriktats på sådana behov, som, och det i stor utsträckning, gjort sig gällande enbart för tillvaratagande av de arbetskrafter, som redan stå till universitetets förfogande, för att låta dessa komma till full effektivitet eller för fyllandet av de undervisningsuppgifter, som redan åligga universitetet. Och även i denna starka begränsning inom ramen av universitetets nuvarande genom statsmakternas vilja skapade omfång utgöra universitetets petita en ständigt växande rad av icke tillräckligt beaktade, men i längden ofrånkomliga önskemål avseende ny- och ombyggnader, ökade lärarkrafter inom redan universitetet tilldelade undervisningsområden och tillräckliga anslag för redan arbetande institutioners löpande utgifter.

Det torde vara klart att den, som i detta förhållande ser en allvarlig anledning till bekymmer, icke kan beteckna upptagandet i och för sig av turkisk språkvetenskap på universitetets läroplan såsom ett önskemål av första ordningen för universitetet såsom sådant. Ur den synpunkt åter, ur vilken jag här anser mig böra tillstyrka förslaget, med hänsyn alltså till önskvärdheten, att Raquettes kunskaper och vetenskapliga förmåga bliva på ett riktigt sätt gjorda forskning och undervisning till godo, tål det här framlagda förslaget intet uppskov. Raquette har redan uppnått en ålder av sextio år.

I skrivelse till kanslern för rikets universitet anhöll härefter det större akademiska konsistoriet i Lund om åtgärder, att Raquette måtte på lämpligt sätt — antingen genom inrättande, såsom sektionen föreslagit, av en för honom personlig lärarbefattning i turkisk språkvetenskap eller eljest

genom särskilt anslag, exempelvis i analogi med det som av 1924 års riksdag beviljades filosofie doktorn Allen Vannérus — beredas tillfälle att fortsätta sin vetenskapliga verksamhet vid universitetet.

Med överlämnande av handlingarna i ärendet har kanslern hemställt om proposition till 1932 års riksdag därom, att Raquette måtte för tiden tills han uppnått 65 års ålder å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd, till belopp motsvarande ett docentstipendium, mot enahanda skyldigheter i huvudsak, som vore stadgade för innehavare av dylikt stipendium.

Såsom framgår av den redogörelse, jag nu lämnat, har frågan om anslag till en personlig lärarbefattning vid universitetet i Lund åt Raquette redan förra året varit föremål för riksdagens prövning. Orsaken till riksdagens då intagna avvisande hållning till förslaget torde vara att söka däri, att en av vederbörande akademiska myndigheter i frågan gjord utredning och därav betingat förslag icke då förelåg. Ett sådant föreligger emellertid nu, och då universitetsmyndigheterna i den föreliggande framställningen framhållit vikten av att Raquette får fortsätta sin undervisnings- och forskarverksamhet, anser jag mig böra tillstyrka beredande å allmänna indragningsstaten av ett årligt anslag åt honom i enlighet med vad universitetskanslern föreslagit. Raquette uppnår den 7 februari 1936 65 års ålder, och understödet skulle alltså utgå för tiden den 1 juli 1932—den 7 februari 1936 med 6,000 kronor för helt år räknat, vartill kommer dyrtidstillägg å beloppet i enlighet med för docentstipendier gällande grunder. I fråga om de med anslaget förenade skyldigheter, vilka i huvudsak torde böra motsvara dem, som åligga innehavare av docentstipendium, lär det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter universitetsmyndigheternas hörande utfärda erforderliga föreskrifter.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att docenten vid universitetet i Lund Gustaf Richard Raquette må från och med den 1 juli 1932, intill dess han uppnått 65 års ålder, från allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt anslag av 6,000 kronor med de åligganden för Raquette, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

I. A. Hedenlund.

Departementschefen.